

Γιώργος Ν. Μερτίνας

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ

ΛΗΣΙΑΖΟΥΜΕ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ του εικοστού αιώνα κι ενώ παρασυρόμαστε προς το μέλλον ατενίζουμε με νοσταλγία το παρελθόν που μας εγκαταλείπει. Βρισκόμαστε στο κενό με τα φαντάσματα από τα οποία δεν μπορούμε να απαλλαγούμε ενόσω καταφεύγουμε σε μια εικόνα του κόσμου η οποία «ζωντανεύει» το παρελθόν για να καταναλώσει στο παρόν. Η διαφορά ιστορίας και ιστοριογραφίας, ζωντανής μνήμης και απολιθωμάτων φανερώνει με τον καταλληλότερο τρόπο την καταφατική λειτουργία κάθε ράκουσ του παρελθόντος στις τεχνητές ταυτότητες της νέας τάξης.

Μολονότι όλες οι κοινωνικές και πολιτικές ταυτότητες επανέρχονται καθημερινά στο προσκήνιο έχουν χάσει πλέον την ιστορική ιδιαιτερότητά τους και αποτελούν αντικείμενο του καταναλωτικού ηδονισμού, ο οποίος τις αναστηλώνει τεχνητά. Σ' αυτό το πλαίσιο η παραδοσιακή ταυτότητα του διανοούμενου, του στρατευμένου ανθρώπου του λόγου εκλείπει. Όλα όσα ήταν η αναφορά του, το άλλο της δικής του ταυτότητας, έχουν αποσυντεθεί. Ο στρατευμένος διανοούμενος ενσάρκωνε από την αρχή ως το τέλος αυτής της περιόδου την καθολικότητα της χειραφέτησης έναντι της κάθε ιδιαίτερης, επιμέρους στιγμής. Ζούσε μέσα στην απόσταση και την απόσπαση από τον αυτονόητο τρόπο ζωής, επιμένοντας στην αντιφατικότητα της εικοσμίκευσης οποιουδήποτε πολιτιστικού προτύπου. Το παράδοξο του Mannheim, η σχετικότητα των επιμέρους κοσμοθεωρήσεων που διεκδικούν την οικουμενικότητα σήμαινε την υπέρβαση του μερικού στο όνομα της οικουμενικότητας. Η ταυτότητα του διανοούμενου συγκροτήθηκε μέσω και μέσα σε αυτή τη διάσταση (και διάσπαση) της συνείδησής του καθιστώντας προβληματική κάθε επιμέρους ταυτότητα, που αποσιωπά ή επιλύει φανταστικά αυτή την αντίφαση.

Μ' αυτές τις παρατηρήσεις ανατρέχω στο έργο του Russel Jacoby «Οι

τελευταίοι διανοούμενοι». Για τον Jacoby οι διανοούμενοι τείνουν να εκλείψουν ως είδος εξ αιτίας της παρασιτικής του ανεξάρτητου μπόεμ, ο οποίος έγραφε ή δημιουργούσε για ένα ευρύ κοινό, ήταν ένας ανειδίκευτος-ερασιτέχνης, πλημμυρισμένος με πάθος και πίστη στις ιδέες του. Οι διανοούμενοι χάρθηκαν με την επέλαση της πολιτιστικής βιομηχανίας, την άνοδο των μεγάλων δημοσιογραφικών συγκροτημάτων, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης καθώς και με το μεγάλο μπουμ των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, που οδήγησε στην ολοσχερή εξειδίκευση της πνευματικής εργασίας στη βάση των κανόνων της εργαλειωτής λογικής. Εκείνο λοιπόν που σήμερα προέχει είναι να διαφυλάξουμε το πρόταγμα της ανεξάρτητης, δημόσιας και διαφωτιστικής πνευματικότητας που χαρακτηριστική του φιγούρα ήταν ο Γαλιλαίος.

Ο Γαλιλαίος διώχτηκε όχι γι' αυτά που έλεγε αλλά για το πώς τα έλεγε: Απέριψε τη λατινική, το ιδίωμα των λόγιων της εποχής του κι έγραφε στην καθημερινή ιταλική διάλεκτο για ένα νέο κοινό που στις μέρες του δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, εξ αιτίας της πρώτης παρασιτικής του αστικού στοιχείου, που έναν αιώνα αργότερα παρουσιάστηκε με αξιώσεις πρωταγωνιστή στην ιστορική σκηνή.

Δεν γνωρίζουμε αλλά μπορούμε να υποθέσουμε ποια θα ήταν η τύχη του Γαλιλαίου, πιονέρου της νέας εποχής, εάν κρατούσε την ίδια στάση εκατό χρόνια αργότερα. Η περιγραφή της φιγούρας ενός άλλου διανοούμενου, του Βολταίρου, από τον Σουμπέτερ προσφέρεται για να δείξουμε αυτή την αλλαγή. Ο Βολταίρος ήταν ένας διανοούμενος που έγραφε στο κοινό ιδίωμα του 18ου αιώνα, και που η επιφανειακότητά του του έδωσε τη δυνατότητα να συζητά τα πάντα, από την οπτική του Νεύτωνα έως και τη θρησκεία, σε συνδυασμό με μια καδάμαστη ζωτικότητα και μια ακόρεστη περιέργεια, την τέλεια έλλειψη δισταγμών, το αλάνθαστο ένστικτο για τις διαθέσεις της εποχής του και την πλήρη αποδοχή τους... Όλα αυτά έδωσαν τη δυνατότητα, σε έναν άκριτο κριτικό και μέτριο ποιητή και ιστορικό, να γοητεύει και να πουλά. Κερδοσκοπούσε, εξαπατούσε, δεχόταν δώρα και θέσεις, αλλά πάντοτε ήταν ανεξάρτητος χάρη στη σταθερή βάση της επιτυχίας που είχε στο κοινό».

Βρισκόμαστε στην εποχή της γαλλικής επανάστασης, που ο διανοούμενος απαλλαγμένος από τους πάτρωνες και τους μαωτήνες βρέθηκε σε πλεονεκτική θέση λόγω της ακμής της πόλης και των αστών. Εδώ ριζώνει το φιλελεύθερο μοντέλο και ο Βολταίρος είναι από τους επιφανέστερους λειτουργούς του.

Εάν ο Σουμπέτερ νομιμοποιείται να του αποδίδει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, με την αρνητική νοηματική φόρτισή τους, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο Βολταίρος δρα «φυσικά», μέσα σε έναν κόσμο ο οποίος δημιουργήθηκε για μια τέτοιου είδους δράση, καταφάσκοντας σε όλα τα ουσιώδη, ρυθμιστικά στοιχεία του. Πρόκειται για μια στάση διαμετρικά αντίθετη από αυτή του

Γαλιλαίου, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να συγκρουστεί με τις δυνάμεις της εποχής του, αρνούμενος τη συντεχνιακή οργάνωση της καθεστηκυίας τάξης, γεγονός που του προσδίδει τη δύναμη την οποία επικαλείται ο Russel Jacoby. Μολονότι οι αναλογικές συγκρίσεις με την εποχή μας και σκόπιμες είναι αλλά και ευνόητες νομίζω ότι αξίζει τον κόπο μια περαιτέρω θεώρηση του όλου πεδίου:

Το 18ο αιώνα δημιουργείται εκείνος ο χώρος της κοινωνικής ζωής που ονομάζεται δημόσιος. Παρά τις διαφορετικές αφετηρίες και κατευθύνσεις οι σημαντικότεροι μελετητές της εποχής συμφωνούν ότι δημόσιο δεν είναι το κράτος. Η κρατική εξουσία είναι αντίθετα ο αντίπαλος της δημοσιότητας. Θεωρείται βέβαια δημόσια αλλά οφείλει αυτό το χαρακτηρισμό στο καθήκον να φροντίζει για το δημόσιο, δηλαδή το κοινό καλό όλων των νόμιμων πολιτών. Ο όρος «κοινή γνώμη» δημιουργήμα αυτής της εποχής, αναφέρεται στο καθήκον της κριτικής και του ελέγχου που το κοινό των πολιτών ασκεί άτυπα αλλά και τυπικά απέναντι στην κρατικά οργανωμένη εξουσία. Σε αυτή τη δημόσια σφαίρα πρωτοπαρουσιάζεται ο δημοσιογράφος ως ριζοσπάστης κριτικός που κοινωνικοποιεί μια κουλτούρα με οικουμενικές αξιώσεις, στο όνομα μιας τάξης που φαίνεται ότι μπορεί να τη συνταιριάξει με τα δικά της ιδιαίτερα συμφέροντα. Στη δημοσιογραφική πολεμική η κοινωνία των πολιτών έβρισκε την ορθολογικότητά της και ο λόγος επραγματοποιείτο στην κοινωνία. Προϋπόθεση αυτού του μοντέλου είναι ο συνδυασμός της μόρφωσης και της ιδιοκτησίας. Αυτοί οι δυο περιορισμοί λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια της φιλελεύθερης φάσης του καπιταλισμού, προσαρμοσμένοι στις εκάστοτε συνθήκες. Παραμένει ωστόσο γεγονός ότι η αλληλόδραση κουλτούρας και κοινωνίας είναι η σημαντικότερη στιγμή της νεοτερικής εποχής, η τομή με τον κόσμο του παλιού καθεστώτος. Σ' αυτόν η κουλτούρα είναι υπό αυστηρό περιορισμό, στην ακαδημαϊκή συντεχνία και η πολιτική διεξάγεται στη σφαίρα των πραγματιστικών κινήσεων της μυστικής διπλωματίας. Ο λαός βρίσκεται μαγευμένος υπό την επιρροή της θρησκείας και του μύθου μέσα στην κοινότητα και την παράδοση. Η παρακμή όμως του καθεστώτος, σε συνδυασμό με την άνοδο της καπιταλιστικής ζωής και την ασκή των αστικών κέντρων φέρει στο προσκήνιο για μια μικρή χρονική περίοδο, το φιλελεύθερο μοντέλο. Δεν μπορούμε όμως να μην αναλογιστούμε ότι το μοντέλο αυτό ταιριάζει πολύ περισσότερο σε μια μικρή πόλη, μια κλειστή αστική κοινότητα, παρά στη μεγαλούπολη που είναι κέντρο κοσμικό και που δίνει τη δυνατότητα σε έναν άνθρωπο όπως ο Βολταίρος να μπορεί να ξεφύγει από την άμεση επιτήρηση και τον έλεγχο και να συνδυάσει την κουλτούρα με ένα μποέμικο στυλ ζωής που ανοίγεται στα πλέον διαφορετικά στρώματα της κοινωνίας.

Αυτή ακριβώς την κατάσταση διέγινωε ο Ρουσσώ κι άσκησε κριτική στον

κοσμοπολιτισμό ως διαφθορέα του ήθους. Ο Ρουσσώ ήταν ο πρώτος στοχαστής που περιέγραψε την πόλη ως εκαιοσμικευμένη κοινωνία. Το 1758, με τη δημοσίευση της «επιστολής στον d' Alembert», συνδύασε τα ήθη της πόλης με το θέατρο, υποστηρίζοντας ότι η πόλη διαφθείρει τα ήθη επειδή σε αυτή οι άνθρωποι σχηματίζουν ένα στυλ που υπερβαίνει την εργασία, την οικογένεια και το καθήκον. Το να ξεφύγουμε από την επιβίωση, το να σκεφτόμαστε τις ηδονές που δεν υποτάσσονται στην αυτοσυντήρηση όλα αυτά προέρχονται από τη διαφθορά των μεγάλων πόλεων και την αφθονία.

Ο εγκωμιασμός των μικρών πόλεων όπου ο έλεγχος είναι άμεσος, που κανείς δεν μπορεί να ξεφύγει από το κριτικό βλέμμα των ηθών της με την απλότητα των σχέσεων είναι ακριβώς το αντίθετο της συνθετότητας της μεγάλης πόλης. Σ' αυτήν θυσιάζεται το καλβινιστικό πνεύμα προς όφελος του ύψους στη ζωή. Εδώ οι άνθρωποι δεν μπορούν να ταυτοποιηθούν με το επαγγελματία, την οικογένεια και όλα τα σχετικά, αλλά συναντώνται σε μια άσκοπη κοινωνικότητα. Σε μια πόλη η φήμη που κάποιος αποκτά γίνεται το κατ'εξοχήν χαρακτηριστικό. Η μεγάλη πόλη είναι ένα θέατρο. Όλοι οι άνθρωποι της πόλης είναι καλλιτέχνες ενός ιδιαίτερου είδους: ηθοποιοί. Αυτό ακριβώς είναι που τους στερεί τη φυσικότητα, την αυθεντικότητα που επικαλείται ο Ρουσσώ.

Η μεγαλούπολη, με πρότυπό της το Παρίσι του 18ου και 19ου αιώνα είναι λοιπόν ο κόμβος γύρω από τον οποίο τειχάινονται οι κυριότερες ζυμώσεις και ανασκατατάξεις που σημαδεύουν την τύχη των διανοουμένων. Σχετίζεται άμεσα με την καταστροφή των παραδοσιακών κοινοτήτων, και την εισροή των απελευθερωμένων μαζών της υπαίθρου στο καπιταλιστικό κέντρο. Η διαδικασία αυτή αχρηστεύει το φιλελεύθερο μοντέλο ενώ κοινοποιεί για πρώτη φορά στη μάζα τα μηνύματα των Διαφωτιστών, τη ριζική κριτική του κόσμου της θρησκευτικής καθυπόταξης μέσω της πολιτικής των ιδεών.

Ο δημοσιογράφος, ο πολιτικός και ο ακαδημαϊκός, ως φορείς των οικονομικών αξιώσεων του λόγου είναι τρεις διαφορετικές μορφές διανοουμένων που έχουν τις ρίζες τους στην εποχή των μεγάλων αστικών επαναστάσεων και που ξεφτίζουν σιγά σιγά με την εδραίωση των καθεστώτων που τους δημιουργούν. Έτσι, ενώ το επαναστατικό καθεστώς καταργεί με πράξη της συμβατικής συνέλευσης του 1793 την ακαδημαϊκή συντεχνία, ο Ναπολέων ο Α' ιδρύει το 1806 το «αυτοκρατορικό πανεπιστήμιο». Από την κρατικά εγγυημένη γνώση παράγεται μια κοινωνία που θεμελιώνεται στην εξειδίκευση, τον καταμερισμό των επαγγελματικών δραστηριοτήτων και τη θεσμοθέτηση της άσκησής τους. Η νομιμοποίησή της είναι είτε μια γνώση που εκ των υστέρων «επιστρέφει» στο έθνος και το λαό, είτε το όραμα της γνώσης καθ' εαυτήν. Παράλληλα, η πορεία της δημοσιογραφίας από τα έντυπα ιδεών στα έντυπα επιχείρηση

είναι σχεδόν ταυτόχρονη στην Αγγλία, τη Γαλλία και την Αμερική. Ήδη από το 1830 η εφημερίδα αποκτά κατ' αρχήν τους στόχους μιας οικονομικής μονάδας.

Εάν οι διανοούμενοι προσέφεραν μια κουλτούρα στην κοινωνία που συμπυκνώθηκε στην πολιτική, η πολιτική δημιούργησε μια κοινωνία για την κουλτούρα: το κόμμα. Το μίγμα διαφωτισμού και γιακωβινισμού, που με την παρασιμή των αστικών επαναστάσεων παρέλαβε το προλεταριάτο, υπό την επιρροή του μαρξισμού, υπήρξε ο δυναμικότερος μηχανισμός των επαναστατημένων μαζών, έως την εποχή μας. Για τον Αντόνιο Γκράμισι το κόμμα διαμορφώνει τους οργανικούς διανοούμενους μιας κοινωνικής ομάδας και προμηθεύει τη συγκολλητική ουσία ανάμεσα στους οργανικούς διανοούμενους και τους παραδοσιακούς τέτοιους. Το κόμμα αναλαμβάνει έναν εκπαιδευτικό ρόλο απομάγευσης και συνειδητοποίησης των οπαδών και των μελών. Για τους ιδεολόγους πολιτικούς το κόμμα προορίζεται να αντιπροσωπεύσει τη στρατευση στο λόγο, σε μια οικουμενική δηλαδή ορθολογικότητα της ζωής. Οι αξιώσεις ορθολογικότητας θα μπορούσαν να υλοποιηθούν επ' όσον η πρακτική του ίδιου του κόμματος θα προκαλούσε τις συνθήκες που το ίδιο θα γινόταν περιττό. Η εξέλιξη όμως των κομμάτων έμελλε να διαψεύσει τις προσδοκίες αυτές. Το κόμμα απαλλάσσεται πολύ σύντομα από όλα τα χαρακτηριστικά που έχουν τη ρίζα τους στη γαλλική μασσονία και γίνεται ο χειραγωγός των μαζών. Στο κόμμα, σε αντίθεση με το φιλελεύθερο μοντέλο των μορφωμένων που έχουν μια σταθερή οικονομική βάση βρίσκουν έκφραση στρώματα όληθρα και περιθωριοποιημένα, που με την παρασιμή της παραδοσιακής εργατικής τάξης αποτελούν το πρώτο υλικό χειραγώγησης. Οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί υποτάσσουν κάθε εναλλακτική προοπτική στο στόχο της εκ μέρους του κόμματος ανάληψης-κατάληψης της εξουσίας. Αιχραίο παράδειγμα χειραγώγησης της κοινής γνώμης τα κομματικά έντυπα με αποκορύφωμα τη λενινιστική αντίληψη για τη δημοσιογραφία: η «Ίσκρα» είναι ο συλλογικός οργανωτής και προπαγανδιστής.

Ο σταλινισμός και ο μαοϊσμός, ο ναζισμός και ο φασισμός απέδειξαν ότι το κόμμα στην εξέλιξη του δεν μπορεί παρά να γίνει ένας μηχανισμός ολοκλήρωσης και οι πολιτικές ιδεολογίες ένα υποκατάστατο της θρησκείας. Η ανεξάρτητη αριστερή διανόηση καταστέλλεται και είτε υποτάσσεται στους κρατικούς μηχανισμούς, είτε περιθωριοποιείται και εξαφανίζεται. Για τον Murtay Bookchin η διανόηση αυτή ταυτίζεται με την ιστορική περίοδο που εκτείνεται από την εξέγερση του 1848 στο Παρίσι, όταν πρωτοεμφανίστηκαν οι κόκκινες σημαίες στα οδοφράγματα έως την εξέγερση του 1937 στη Βαρκελώνη όταν οι κόκκινες και μαύρες σημαίες κατέβηκαν μ' ατιμία εξ αιτίας των εντολών που δόθηκαν από τους αυτόκλητους αναρχικούς ηγέτες).

Οι εξελίξεις βέβαια αυτές συνδέονται άμεσα με τις συντελούμενες μεταβολές στο πέρασμα από το 19ο στον 20ό αιώνα. Χαρακτηριστικό τους η παρασκή της μεσαίας τάξης, η απεριόριστη επέκταση της πόλης και η αποπροσωποποίηση του καπιταλισμού. Η διάγνωση του Λένιν στο έργο του «*Ιμπεριαλισμός*» και του Χίλφερντιγκ στο «*Χρηματιστικό Κεφάλαιο*», ότι το πέρασμα από την ιδιωτική οικονομία στον μονοπωλιακό καπιταλισμό σημαίνει το θρίαμβο των απρόσωπων μηχανισμών επαληθεύεται. Στο εσωτερικό των κρατών δίνεται προτεραιότητα στους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου ενώ η ειδικευμένη εργασία και η μόρφωση παρασκάζουν. Το πέρασμα στην απρόσωπη, ανειδίκευτη κι ανοργάνωτη εργασία καθιστά τις μάζες όλο και πιο εύπλαστες, πιο ευπροσάρμοστες στις λειτουργίες που επιτελούν.

Η παρασκή της επαγγελματικής ειδίκευσης μειώνει και σιγά σιγά περιθωριοποιεί το κλασικό πανεπιστήμιο. Οι ημιμορφωμένοι υπάλληλοι, οι χειριστές μηχανών, οι περίφημοι χαρτογιοκιάδες δεν τη χρειάζονται. Η αριστοκρατία του πνεύματος γίνεται πλέον ένα κακόβουλο αστέιο στα χέρια των γελοιογράφων της ανερχόμενης πολιτιστικής βιομηχανίας. Οι χαρτογιοκιάδες δεν έχουν καμιά ανάγκη από το πανεπιστήμιο αλλά επιδιώκουν τη γρήγορη εκμάθηση κάποιων τυπικών διαδικασιών.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν έναν κλασικό διανοούμενο όπως ο Χέρμπερτ Μαρκούζε να περιγράψει αυτή την κοινωνία ως μονοδιάστατη. Η αριστοκρατική κοιλούρα και η εξιδανικευμένη μεταρσίωση των επιθυμιών και των αισθημάτων έχουν για τον Μαρκούζε ένα απελευθερωτικό δυναμικό. Η μεταρσίωση πλάθει τις εικόνες καταστάσεων που είναι ασυμβίβαστες με την κατεστημένη αρχή της πραγματικότητας. Γίνονται όμως ανεκτές σαν πνευματικές εικόνες οι οποίες περιορίζονται στην πολιτιστική διάσταση. Το γεγονός ότι τα προϊόντα της κουλτούρας αποσπώνται από την αυτόνομη διάστασή της, εκλαϊκεύονται και γίνονται καταναλωτικά αντικείμενα καταστρέφει την απελευθερωτική διάστασή τους εφόσον αίρει το καθεστώς της αυτονομίας. Η έμμεση ικανοποίηση γίνεται άμεση. Τα σύμβολα απαξιώνονται και γίνονται απλές εικόνες. Πρόκειται για μια καταπιεστική απομεταρσίωση που εκβάλλει στον ψυχαγωγικό καταναλωτισμό. Αυτό είναι κάτι που περιορίζει τη διαφορά, που εξαφανίζει την άρνηση, που καταστρέφει την ποιότητα των αντικειμένων, ενώ παράλληλα ατροφούν τα νοητικά όργανα που θα επέτρεπαν την κατανόηση των αντιθέσεων. Η συνείδηση κυριαρχείται από τον κόσμο των πραγμάτων, πραγματοποιείται. Οφείλουμε λοιπόν να διαφυλάξουμε την αυτονομία των προϊόντων της κουλτούρας για να σώσουμε το χειραφετησιακό δυναμικό της.

Ο Βάλτερ Μπένγιαμιν θα απαντούσε εδώ ότι η τέχνη για την τέχνη είναι η τελευταία μεταμφίηση της θεολογίας της. Ο Μαρκούζε αρνούμενος να επαυπροσδιορίσει το ρόλο της κουλτούρας στα πλαίσια των μαζικών κοινωνιών

δεν μπόρεσε παρά να αναπαράξει μια τετελεσμένη περίοδο. Η ίδια εξ άλλου η ιδέα της μεταρσίωσης έχει τις ρίζες της στην προτεσταντική ηθική. Πρόκειται για την απώθηση κάθε άμεσης υκανοποίησης και ηδονής, την άρνηση κάθε εξωτερικής ανάλωσης κι ευχαρίστησης, τη δημιουργία έργου. Η κρίση της διανοητικής δραστηριότητας της οποίας είναι αμύντορας ο Μαρκουζέ προέρχεται από το τέλος μιας φάσης του συστήματος και τη διευρυμένη αναπαραγωγή του.

Η απομεταρσίωση κάθε όψης της κουλτούρας σημαίνει ότι η πολιτική δεν αντιπροσωπεύει την κοινωνία, η τέχνη δεν αναπαριστά τη ζωή και η γνώση τα πράγματα. Η πρωτοκαθεδρία του λόγου, της δημιουργίας και του έργου εκτοπίζονται στο όνομα της καταφατικής έκφρασης και εκτόνωσης των παθών. Αυτό έγινε διαυγέστατο στο κίνημα της αμφισβήτησης και την αδυναμία του να ασκήσει οποιαδήποτε πολιτική. Το '68 επανέφερε στη ζωή όλους τους πολιτικούς μύθους χωρίς όμως τη δυνατότητα πραγματοποίησής τους. Τα φαντάσματα του παρελθόντος παρέμειναν απλώς φαντάσματα και το κεντρικό έμβλημα της αμφισβήτησης «όλη η εξουσία στη φαντασία» κατέληξε να σημαίνει την απομεταρσίωση της ίδιας της πολιτικής εφόσον το χάσμα μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας καλύφθηκε με τη λειτουργικοποίηση των ιδεών προς όφελος της καταφατικής δράσης.

Η μόδα, οι εφημέρες ταυτότητες που συγκροτούνται από θεράσματα εικόνων του παρελθόντος, και οδηγούν στην καταφατική δράση ήταν η τελική τροπή της πολιτικής του '68. Σήμερα μπορούμε να εκτονώσουμε τα αισθήματα, να χαλιναγωγήσουμε τα πάθη, να επηρεάσουμε τη βούληση μέσω παικτών εικόνων κι έτσι η λειτουργικότητα της κουλτούρας μπορεί να είναι θεραπευτική. Απαλλασσόμαστε έτσι από την εμπειρική επαφή, την υλοποίηση στόχων στην οποία ο εαυτός κινδυνεύει να χαθεί στο άλλο. Σε αντίθεση με την πρώτη φάση του καπιταλισμού, που κοινωνικοποίησε βίαια την παραγωγική δύναμη των μαζών, το σύστημα μπορεί να παράγει αθλιότητα στη σφαίρα της άμεσης εκμετάλλευσης και να περιθωριοποιεί μεγάλα τμήματα της εργατικής δύναμης προσπαθεί όμως να ενσωματώνει τις ψυχικές ικανότητες των προσώπων. Τα άτομα δεν αλλοτριώνονται σε κάποια δημιουργικότητα διαχωρίζοντας έτσι τον εαυτό τους από τον άλλο. Προβάλλουν απλώς τον εαυτό τους παντού. Ο ναρκισσισμός της φανταστικής προβολής σε όλα και σε τίποτε είναι η παθολογία του παρόντος. Δεν υπάρχουν αξίες ή οράματα, αλλά ο εαυτός ο οποίος πρέπει (να εκφραστεί). Η χιλιοδιαφημισμένη «διαφορά» δεν σημαίνει τίποτε άλλο από την εξάλειψη της έντασης και της διάστασης μεταξύ οικουμενικού και μερικού, την απορρόφηση και των δυο μέσα στη λειτουργική εικόνα.

Σε ένα τέτοιο κλίμα ο διανοούμενος δεν είναι απλώς ύποπτος για τις

διασυνδέσεις του με την εξουσία. Είναι τετελεσμένος. Όλα όσα θα μπορούσε να πει και να κάνει έχουν ήδη πραγμ(ατ)οποιηθεί και σήμερα αναπαράγεται και καταναλώνεται η εικόνα τους. Όλα τα κριτικά περιεχόμενα που αφορούσαν και αφορούν το διανοούμενο είναι ξένα προς ό,τι σήμερα θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ζωή. Στη θέση του έρχεται ο ειδικός επιστήμονας για τον οποίο τα πάντα είναι λειτουργικά. Η δραστηριότητά του είναι αναλυτική κι έχει ως συμπλήρωμα τον ψυχαγωγό της μαζικής κουλτούρας.

Μολονότι η επανάληψη, η αναπαραγωγή του Βάλτερ Μπένγιαμιν είναι πλέον το κατ' εξοχήν κοσμικό στοιχείο που δεν κρύβει την ανθρώπινη καταγωγή όλων των αξιών σχετικοποιεί εντούτοις και διαβρώνει κάθε βιωμένη κουλτούρα, ανάγοντάς την σε μια περαιτέρω επέκταση της εμπορευματικής παραγωγής. Δεν πρόκειται πλέον για τη δημιουργία μορφών αλλά για απολιθώματα που υποτίθεται ότι μπορούν να γεμίσουν κάθε στιγμή με οποιουδήποτε είδους διαθέσεις και πάθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Russel Jacoby, *The Last Intellectuals*, Basic Books, Inc., Publishers, N.Y., 1987.
 Herbert Marcuse, *Ο μονοδιάστατος άνθρωπος*, μτφρ. Μπάμπης Λυκούδης, εκδ. Παπαζήση.
 Jürgen Habermas, «Αλλαγή της πολιτικής λειτουργίας της δημοσιότητας», *Το μήνυμα του μέσου*, εκδ. Αλεξάνδρεια.
 Αντόνιο Γκράμσι, *Οι διανοούμενοι*, μτφρ. Θ.Χ. Παπαδόπουλος, εκδ. Στοχαστής.
 Joseph A. Schumpeter, *Καπιταλισμός, Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, εκδ. ΚΕΠΕ, Αθήνα 1972.
 Mario Perniola, *Η κοινωνία των ομοιωμάτων*, μτφρ. Paola Caenazzo, εκδ. Αλεξάνδρεια.
Telos, n. 73, Fall 1987, «Symposium on Jacoby's *The Last Intellectuals*», σσ. 167-188.

